

cura per visitandi solertiam; vel vicaria potestas supremi in S. Ordine Patris; vel denique laboriosa pro universis Ordinis sacri filii sollicitudo; uti Lectori benevolo ex epistola mea decursu patebit: enimvero quam non fide hoc paternitatis titulo R. D. V. condecorem; generalia nuper aperuere comitia; quorum auctoritate inter quatuor primos in sacro Ordine Patres allecta; R. D. abbatibus de Morimundo personam, mirabili pro illo rerum articulo sagacitate ac prudentia R. P. V. sustinebat. Quare publicae luci exponenda haec mea descriptio neminem potiori respexit jure, quam communem patriae Patrem. Cum vero tam excelso honoris fastigio eminentem R. D. V. contemplerer, inscitiae meae mihi nimium conscius, non sum ausus eandem in propria persona affari; sed avidum scribendi stylum cum amico meo, ab aliquot jam annis summa mecum necessitudine conjuncto, commisi; jussique totius itineris nostri seriem familiari colloquio pertexere; partim ut tanto liberius jocorum hilaritatem, in via collectam, in ejusdem sinum, remota metu reverentialis hebetudine profunderem; partim, ut si fortunam in ea concinnanda essem nactus propitiam; tum demum de patrocinio (non alibi nimirum, nisi apud R. P. V. quaerendo) mihi propicerem; si autem oculis R. P. V. indignus evassisset ingenii fetus; ignotus sepultusque apud amici benevolentiam delitesceret. Primo a reditu mense ad finem epistola pervenit; quam cum aliqui ex charissimis confratribus meis per otium evolvisset, urgentibus suadebant rationibus, ut typis procuram R. P. V. dedicarem. Neque omittebant suggillare me ingratitude, nisi obsequerem. Quid enim aliud R. P. V. mihi praestitisse, quam suo Tobiae magni illum Ananiae filium? Et huic, aiebant, gratissimus senex dimidiam fortunarum partem liberali donatione offerebat: tu vero, cui te totum debes, non exhibebis saltem aliquid grati animi signum? Revocabant praeter haec in memoriam vetera beneficia, a R. P. V. in Maristellam profecta; tot annorum labores, curas, sollicitudines; quibus cum multis privatim, tum universos sibi Maristellanos devinxit; atque hic ansam praebere mihi, ut omnium nomine debitae gratitudinis affectum publice testarer. Cum impetu impellebant ista jam propendentem sua sponte voluntatem, ut quamvis incomposito incompotique stylo mihi nullibi fecerim pro voto satis; neque mihi crudus, utpote rara exercitatione politus scribendi numerus placeret; tantam tamen erga R. P. V. conceperim confidentiam; ut non solum gratiosis ejusdem luminibus opusculum offerre legendum, sed celeberrimo insuper praefatio nomine cum debita filiali submissione sacrum dicatumque voluerim. Id etiamsi exile omnino sit, aliquid tamen a tam augusta fronte pretium mutuabit; emendabitque suam parvitatem; amplitudine nominis; vilitate, excellentia dignitatis; contemptum, patrocinii fama. Atque ita me una cum libello, totaque Maristella nostra R. Pat. ac Dom. V. commendans, eidem felicissimam in plurimos porro annos sospitatem, optatissimam pacifici regiminis prosperitatem, ac tandem immortalem inter superos vitam affectuosissime precor. E. Maristella Kalendis Septembris anni 1667.

Reverendissimae et amplissimae
Pat. ac Dom., Vestrae
Servus et filius obsequentissimus
F. JOSEPH MEGLINGER.

APPROBATIO.

Nos F. Gerardus, Dei, et Apostolicae sedis gratia, monasterii B. Mariae de Maristella, vulgo Wettingen, S. ordinis Cisterciensis abbas; praesentium vigore concedimus, dilecto nobis in Christo Patri Josepho Meglinger, monasterii nostri subpriori et secretario; ut concinnatam a se Itineris, quod jussu nostro ad comitia generalia dicti S. Ordinis, hoc anno apud Cistercium celebrata peregit, descriptionem, typis mandare, et publici juris facere possit: cum illam duo nostri conventuales ad id deputati censuerint, et approbaverint. In quorum fidem praesentes litteras manus propriae subscriptione, et sigillo abbatiali munus dedimus Maristellae, Kalendis Augusti, anno 1667.

F. Gerardus abbas.

Admodum reverendo ac religioso in Christo Patri
Josepho in suam Ephemeridem.

Unde tibi subito data tanta facundia linguae,
Qua Josepho, viae scribis ephemeridem?
Non iter aut Romam; non te perduxit Athenas:
Non ad Castalias Bellerophonis aquas.
Sed memini, matrem te convenisse, patremque:
Lac dedit illa tibi, suavia mella Pater,

Gratulantis animi affectu applausit
F. Fidelis MOLITOR
prior Maristellae.

Adm. Rdo Patri ac domino Josepho Meglinger, secretario ac subpriori Wettingensi, etc.

Pictores inter Parrhasius, atque Timantes.
Magnoque in plausu Zeuxidis uva fuit.
Ad quam deceptae pransum venere volucres:
Sed rostri in tabulas irritus ictus erat.
Naturam ars imitata fuit quadrante colore,
Quodque fuit pictum, vivere dixit avis.
Dixerit, aut rata sit; decepta in imagine saltem
Dum, fuit, appensum nobilitavit opus.
Ignosces, venerande Pater, mi subprior ausim
Desuper hoc scripto mentem aperire meam.
Non ut adulator loquar. Illa relatio talis
(Ordinis ad Matrem, qua tua scripta via) est:

A Sic urbes, campos, et agros silvasque, lacusque
Exprimis ad vivum prandia, prata, domos;
Vivida se reputet spectate quis omnia, dumque
Fallitur errorem comprobet ipse suum.
Sat fecunda fuit tua sic..... tot,
Post reditum nobis attulit una sales.
Macta animo sis, Stella maris, tuus occupat, ecce,
Fetibus ingenii praeses uterque typos.
Musicus alter, hic historicus. Quid, Zoile frendes?
Stulta avis in rostrum mitior esto tuum.
Debiti honoris et amoris ergo accinebat
gratulabundus

F. Gabriel MOSER, itidem sacerdos
conventualis Maristellae.
notarius apost.

B Ode propemptica, ad reverendum dominum Joannem
Jacobum Mechlerum, Itineris in Epistolari theatro
comitem.

Invade mecum non mihi cognitos,
Jacobe, calles; linquere patriam,
Galloque sub Phoebo repostas
Ire juvat peragrarum terras.
Et me beatum! si lateri datur
Tuo sodalem, aut esse pedissequum:
Non Gnosia cera, tuoque
Non opus hic Ariadna filo;

Non Dædalæos ingredimur dolos,
Aut antra cæcis callibus invia:
Sed melleo Claram-Parente
Lætior ingrediere Vallem,
Quamquam viarum difficiles moræ
Tardent euntem, et mille pericula,
Horrorque sequalentis tabernæ.
Perge tamen, generose, contra;
Seu claustra portæ pensilis objicit
Miles, latentes insidias timens,
Perrumpet; seu pendentis arcum,
Et cameras salis introibis,
Fauces Averni; tunc animis opus.
Mechlere, firmo et pectore, triplici
Ad pectus ære, auroque visco,
Et galea redolente fumum
Mutante lixa, cum vacuas feres
Questus in auras, murmure Gallico
Ridendus astanti catervæ,
Et rabiem moderante risu.
Hinc et specus, præruptaque montium.
Umbrasque silvarum, arctaque vallium,
Et plena camporum vireta,
Et lacuum spatiosa cernes.
Quin et cruenti signa ferocia
Ubique Martis sol tibi deteget,
Et urhium planges ruinas,
Mœnia depopulante flamma.
Ferroque; donec ditia pauperum
Famosa pandet Dola palatia,
Et picta conopæa, longo

A Ordine, per spatium cubilis.
Quid jam suaves blanditias meri.
Seu quid sonoras delicias canam,
Et aurium molles susurros,
Liligeri modulamen agri?
Vel quid senatum concilii gravis,
Cisterciensis quem Pater advocat:
Multaque majestate plenos
Colligit huc patriae parentes?
Sed hic libellus te reliquum viae
Ducet, reducet: ne pigeat;
Non error obstat non labores:
Virgineo via strata lacte est.

Auctori fraterni amoris ergo
accinuit. L. M. P. W.

Admodum reverendo ac doctissimo in Christo Patri
Josepho Meglinger Iter suum describenti.

B Nempe exempla movent plus quam præcepta docentis,
Rhetoricæ nobis, quæ dare docta soles.
Actu demonstras, quid vera facundia possit,
Tam fecunda styli dum tibi vena fluit:
Themate tam sicco; quodque unica pagina totum
Absolvat; deni cum via sit tridui.
Hanc adeo extendis, quatuor ceu partibus orbis
Spectandis longum forte fuisset iter.
Materiam angustam, tu libertate volantis
Pennæ dilatas; ingenioque volas.
Observantiae et amoris gratia cecinere
Ejusdem obsequentissimi fratres
alumni rhetorices.

EPISTOLA FAMILIARIS DE ITINERE AD COMITIA GENERALIA S. ORDINIS CISTERCIENSIS.

Admodum reverendo ac doctissimo domino Joanni Jacobo MECHLERO, parochi in Marchia Suitensi, amico suo integerrimo, F. Josephus MEGLINGER, salutem.

Nisi epistolarum numerum ignorares, quas a me per annos quindecim accepisti; dubitares forsitan, amicorum optime, an exciderit e memoria mea promissum, quo me obligaveram, transmissurum, enarrationem itineris, quod superum favore ad comitia generalia, in archicœnobio Cisterciensi celebrata, suscepi, et inter vernos hujus anni flores feliciter expedivi. Etsi vero nihil essem pollicitus; quia tamen amicitiae nostrae sanctissima lex, seu læta seu sinistra nobis acciderent, semper fecit utrinque communia; non sine noxa te a consortio tantæ felicitatis meae exclusissem. Totius igitur itineris seriem ordine illo pertexam, quem succedentes sibi mensis dies, et propemodum horæ statuent. Nudam tamen ephemeridem seu diarium non dabo, ut porrectam chartam obiter cæci instar percurras, deinde damnaturus ad vermes; sed diligentia non perfunctoria circumquaque te quasi manu perducam; et quæ conspexi, gratis, tantumque non vivis coloribus depingam divi præsertim melliflui Patris nostri Bernardi vitam ac prodigia, quantum feret occasio, non segniter in medium producam: hoc scilicet melle conspersurus crudum saporem styli, prima hac exercitatione in publicum emergentis, et eum quidem pari facilitate ac libertate, ducere decevi, quali omnes epistolas exaro. Nisi si materiae gravitas aliquid ponderis aut hilaritas nonnihil salis admoverint. Veritatem porro tanta a me religione exigam, ut præter comperta nihil afferam: tuque certum habeas, ubi mensuram seu temporis,

C seu loci leges adjunctam; ne lato, ut dicitur, ungue plus minus vereperiri.

2. Priusquam tamen te itineri permittam, pauca docendus es de itineris, tituli que huic epistolæ præfixi causa; ex qua simul faciem arripies, plura alia, quæ per narrationis decursum minus clara rerum nostrarum ignaro sunt, altius penetrandi. Hæc ex Annalium nostrorum monumentis breviter auscultat. Divus Robertus, nobilis Campanus Regulæ S. Benedicti per annos plures in diversis monasteriis tum prior, tum abbas, professus, arctioris vitæ desiderio, ex monasterio Molismensi cum viginti sociis ad incultam eremum, Cistercium, ob plura ibidem stagna ac cisternas dictam, se contulit, anno a reparata salute 1098, atque in hac solitudine episcopi Lugdunensis tum legati apostolici auctoritate prima sacri instituti fundamenta jecit. Sed exinde summi pontificis Urbani II jussu Molisium reversus, paulo plusquam per annum Cistercio præfuit. Successit illi in regimine S. Albericus, a cœli regina alba cuculla sacri candorem ordinis præsignante, donatus; quem ad superos raptum secutus est S. Stephanus, natione Anglus; is qui Bernardum una cum triginta sociis in Cisterciense tirocinium recepit, anno Christi 1113. Tam præclara accessione auctum Cistercium instar aberrimi fontis sese longe lateque per sacras colonias tanta celebritate diffudit, ut in universum terrarum orbem nominis sui gloriam circumferenti summi pontifices, imperatores, reges, principes, omnisque nobilitas sua liberalitate applauserint. Itaque sacro Ordini nostro nomen a primo monasterio Cisterciensi natum; cum cætera omnia ex eo nata cœnobia, velut parenti filia, materni honoris prærogativam inde ab ori-

gine detulerunt. Quarum filiarum primam a sui ortu anno decimo produxit firmitatem; paulo post Pontiacum, Claramvallem, ac Morimundum. Et ex hac quaterna scaturigine prodeuntia deinceps monasteria suas quæque matres, titulo primatum, seu primorum in ordine Patrum, eorumdem abbatum, condecorarunt. Quatuor annos D. Bernardus præerat Clarævalli, et suo Cistercio decem Stephanus: qui piæ posteritati per legum sanctitatem consulturus, anno Christi 1119, omnes in Cistercium convocavit abbates, eorumque consilio chartam, ut appellatur, Charitatis condidit: qua inter cætera sanxisset, tandem autoritate summi pontificis in hunc præsentem annum 1667 indicta fuit: mandatumque omnibus cœnobiorum præsidibus ut, nisi urgentissima causa impediti, per se aut suos commissarios compararent.

3. Ingenti desiderio tenebatur Rev^{mus} meus abbas de Maristella celeberrimum tantorum præsulum conventum spectandi: verum morbis obnoxia corporis constitutio ipsum ad alia consilia divertit. Suasu igitur Rev^{mi} domini vicarii generalis de S. Urbano, placuit, ut ego illud iter susciperem, abbatibusque mei absentiam irem excusatum. Quæ mens mihi imposita hac provincia fuerit, non facile exposuero. Pulsabat animum regiones peregrinas perlustrandi cupido; quam accendebat amor in Mellifluum Patrem Bernardum; eum enim prope vivum in terris intueri mihi videbar, si loca illa visenda darentur; quæ illum in hanc mortalis vitæ lucem effudere; quæ tironem aluerunt, quæ abbatem adorarunt. At retrahere prurientem animum partum magnitudo suscipiendi muneris, partim virium debilitas, itineris molestiæ procul dubio succubitura. Nulla deinde ejusmodi negotiorum experientia, nulla in his studiis exercitatio; nulla Gallici seu moris seu linguæ notitia suppetebat. Inter hos anticipitæ deliberationis conflictus unice aures invocantem odedientiam tubam advertebam; qua duce, etiam e Labyrintho, si quis occurreret, sine alia me Ariadne explicaturum, mihi pollicebar. Quamobrem quinto Aprilis Maristellam reliqui; perque oppidum Melingense (commodissimo situ ad Rusam fluvium quem firmo ponte claudit, positum; transitumque præbet commeantibus ex Italia, Alsatia, et ora finitima mercibus; fuit etiam aliquot abhinc annis opportunus fortissimusque obex, ne heterodoxi Bernates cum Tigurinibus arma in Catholicos conjungerent) ad pagum Surensensem in meridie; vesperi ad monasterium S. Urbani perveni.

4. Hic quia triduo me detinui, non te pigeat, pauca, quæ ibidem observavi de tam celebri Helvetiæ nostræ cœnobio audire. Et situs quidem illud non adeo ab amenitate commendat; quippe grandi luco, Boowald vulgo dicitur, occidentem versus, lucem pene auferente, tam exotica arborum proceritate, ut eas in malorum usus pro maritimis navibus non raro Hollandi per Arolam primam, deinde Rhenum fluvios auferant. Multa præterea stagna, dubites an majorem ex copia piscium utilitatem, an ex insalubri terræ halitu majora incommoda gi-gnant; quæ tamen majori ex parte incolarum diligentia sustulit; tum fossis ad pigrum liquorem recipiendum deductis, tum silva tam late excisa, ut per spirandi libertatem nactus vaporum spissitudi-

nem idonea agitatione dispellat. Ita cicurata silvestris gleba fecundo gramine vestitur, ut vix uspiam Helvetica pecora feliciori ubertate pascantur. Spectavi boum ibi numerum bene grandem, tam vastis artubus eminentium, ut elephantorum speciem referant. Certum est hic boves eo magnitudinis ex-crescere, ut pondus bis mille librarum frequenter unus excedat. Insigne hoc monasterium fundatores habuit tres fratres (sic enim ex ejusdem antiquis monumentis excerpti) germanos, Luitoldum seu Lupoldum; Wernherum (quiambo in Bellavalle S. ordinis Cisterciensis habitum, se, et fundandum monasterium Ordinis dedicantes, induerunt, priore ibidem ad sacerdotium promoti) et Udalricum, strenuum in sæculari militia equitem, liberos barones de Langenstein, quod eorum castrum fuit, milliario circiter a monasterio dissitum, cujus adhuc hodie rudera visuntur. Annus primæ foundationis in alio, quam ubi nunc est fundo, Rotha nuncupato, ignoratur, ob trinam miserabilem monasterii combustionem, quæ pleraque antiquitatis documenta absumpsit. Produxit autem ex Dunensi bibliotheca R. P. Carolus de Visch illius loci prior, antiquissimam nempe ante annos quadringentos et quadraginta (quam ideo verissimam censet) conscriptam monasteriorum ordinis Cisterciensis chronologiam, in qua annus foundationis monasterii de S. Urbano ponitur 1148. Post multos inde annos translata est fundatio in alium fundum vicinum comparatum ab illustri D. Arnolde barone de Capfenberg (qui ideo etiam inter fundatores numeratur) ibique monasterium, quod adhuc exstat, ædificari ceptum est anno Christi 1191, eo scilicet ipso tempore, quo insignis Burgundiæ minoris, nunc Helvetiæ civitas Berna, a quibusdam Arcopolis dicta fundamenta accepit a Berchtoldo duce de Zaringen, pontificatus Clementis III, anno ultimo, et Hearici VI Romanorum imperatoris anno primo. Quamnam S. Urbanus matrem agnoscat, facile conjicies ex allatis; unde mirum primi illius incolæ religiosi prodire, Bellamvallem. Atque hoc idem antiquissimi codices manu scripti testantur; quos ipsemet tum Cisterciensis, tum in seminario Dolano inspexi; præter Chryso-stomum Henriquez nominatissimum nostri Ordinis chronologum, qui libro II Fasciculi sanctorum Ordinis id disertè affirmat. Quæ supersunt S. Urbani memoriæ monumenta, amplissimam dotem describunt a fundatariis acceptam; sed suas etiam temporis et fortunæ vices passa non eodem semper tenore progrediebatur: certe modernus Rev^{mus} præsul Edmundus abbatum trigesimus tertius, et in regimine jam vigesimum septimum agens minime tam felicem ejus statum invenit, qualem nunc sua industria illi comparavit. Præterquam enim quod bona temporalia accessione plurium fundorum, arcis Liebenfelsanæ, aliarumque commoditatum amplificaverit, templum elegantissimo altari exornaverit; totum pene monasterium e fundamentis recentissimum juxta atque cultissimum excitat. Religiosos numerat non minus quadraginta, qui in observantia Regularis disciplinæ summa cum laude Numini famulantur.

5. Ex hoc itaque cœnobio die 28 Aprilis post meridiem iter ingressi Solodorum attigimus, occupato diversorio in ædibus ad monasterium S. Urbani spectantibus; quas ejusdem procurator D. Franciscus Victor Biis, vir humanissimus, hac tempestate incolebat. Et is media ab urbe hora obvius Rev^{mus} D. abbatem et comites comptissima oratione exceperat. Dum familia cœnæ parandæ incumberebat, exire placuit per urbem Rev^{mo} ut quosdam ex senatorio ordine notos inviseret. Ego jam obfirmato proposito pascendæ oculorum curiositatis, obser-

vavi urbis situm, tam fertilitate soli, quam admotis a natura munimentis commendabilem: ambiente majorem urbis partem Arola flumine navium patiente; imminente ex opposito Jura monte præcipiti asperoque. Turres eandem aliquot coronant, priscam utique ætatem spirantes, quam nonnulli a tribus annorum millibus deducunt. Edes tamen ad præsentis sæculi genium exultæ, nihil de ruditate vetustatis barbarie reliquum esse demonstrant; uti et ipsi incolæ, simul ad Gallicos mores venuste compositi, simul Helvetica liberalitate aperta verbis et opere mentem ingenue exerentes. Id in cœna per claram experientiam docuerunt convivæ, plerique ex patritiis, stipati plenis honorarii vini utribus sine numero; more scilicet, qui in omni Germania invaluit, ut honore primo salutem gratos hospites magistratus, obtato vino. Ferculorum princeps condimentum erat sociorum mensæ modestia (quam nunc passim discretionem vocamus) per quam integra fuit cuique pro arbitrato bibendi libertas; nec ullus inhumana humanitate obruebatur importuna scyphorum caterva; sed prælibare poculum, quocunque titulo insigne, totum respondendi debitum absolvebat. Mature etiam solum convivium ad strata dimissis nostræ quieti reliquit. Ita ut bene mane peractis, quæ divini obsequii sunt, alterum itineris diem raptim accepto jentaculo, serena cœli facie, simul exorsi. Paulum extra mœnia admirabundi spectavimus nulla ibi ædificia funditus dirui; non secus ac si imminente in obsidionem hosti suburbia subtraherentur. Rei causam percunctantibus, responsum est: senatus populoque sedisse, urbem commodo nec operoso vallo cingere: non quod apertum Martem hoc umbone repellerent; sed, ut præceps est in subitos motos Helvetia, inopinatos eventus mature præveniant. Passim a Bernatibus aliisque excitari castella; urbes vastissimis claudi munitionibus; quamvis de nullo hoste palam constet: etiam se tandem effecturos, ne aut ab aliorum superbia contemni, aut de sua securitate cives metuere possint. Exhibere deinde coloribus delineatam in papyro effigiem structuræ, quam cogitant; talemque fore affirmabant, quam absque assumptio præsidio soli cives intrepide defendant; sive subditi in magistratum, sive aliena vis in civitatem armaretur. Dilaudata breviter eorum industria, fortunæque bonæ favorem præcati, intra quinque horarum spatium Biennam sumus assecuti.

6. Oppidum est Bienna, aliis Biela, modicum, sed situ admodum læto: quem vineta, pratorum viror, et proximus lacus efficiunt. Signum aureæ coronæ nobis pro hospitio fuit, quod statim in fronte majoris plateæ, seu fori, objiciebatur. Perquam lauto excepti prandio timebamus ingens exactum iri pretium; cum præsertim inservientium volubilis promptitudo ac sedulitas, sese ad exactæ urbanitatis præcepta, quasi pro dein postulanda mercede obtuderet. Verum adeo decepti nostro timore sumus, ut prope infra justum pretium unum solummodo nummum aureum, qui Ungarici vocantur, admiserit, eumque inter gratias agentis verba humanissima. Trecentis circiter ab oppido passibus nos navis opperiebatur; qua conscensa equos famulis secundum lacum deducendos credidimus. Tres horas iter hoc navale duravit: optabam ut Cistercium usque lacus porrigeretur. Etenim tranquillum et in crystallo speciem læve elementum adjacentes clivos jucundissima imagine, reddebat. Detersis nubibus aridebat cœlum, solisque radios placido zephyrus sursum frangebat, tam suavi tepentis auræ lusu ut et blandiretur sensibili calor temperie, et quiescens undarum serenitas nullo fluctuum motu concuteretur; accedebat et alia oculorum voluptas, ex suspensarum in vicinorum collium præcipitio vinearum in-

solenti spectaculo captata; vix enim alicubi gleba apparebat, cui radicem infingerent palmites, tum prima veris aviditate folia parturientes; loci tamen genius illa vineta in uberrimos fructus educare mihi stupenti narrabatur. Inter has delicias, remigumque labores continenti exponimur, continuoque per vineta tramite Neoburgum usque penetramus.

7. Biennam si cum Neoburgo comparaveris, vix ullum discrimen, quoad amplitudinem, deprehendes, nisi quod hoc lacui propius junctum liberiore aspectu ejusdem fruatur. Castellum hic esse non advertebam in oppidi ingressu; at postquam R^{mm} dominum vicarium generalem vino honorario muneratus est gubernator loci, tum primum suggestit memoria, fasciculum illum turrium circa vetusta ibi ædificia stantem, castrum esse. Utuntur in hac urbe Gallica lingua, parentque Gallico duci de Longeville; qui tamen præfectos arcis imponit, ex pacto, Helvetios Solodorenses, qualis modo tibi moratur; aut Bernenses; nam in utriusque ditionis confinio jacet Neoburgum. Hæc pene omnis regio mordicus Calvinii sectæ addicta, religiosorum advenarum patientiam sannis et petulantia clamore, pro more scilicet maligni in Catholicos dogmatis, exeret. Simiæ signum nos sub tectum recepit, satis commodum gratumque; cum et hospes jam Gallicæ obsequiositatis decorem dexterrima corporis inflexiore luculenter exhiberet; et cibi peregrino sapore imbuti sua novitate magis quam domestici ariderent.

8. Nocte vixdum exacta calorem solis præventuri Neoburgo excessimus, per duas horas tramite non injucundo inter vineta et facilis glebæ agros. Facilis, inquam; nam ecce vir unus cum uxore et duobus strigosis equis miro compendio totam agriculturam expediebat. Uno scilicet equo moliente aratrum, quod femina moderabatur; post tertium quemque sulcum agricola semina prodigebat, quem alter equus occam trahens e vestigio sequebatur. At longe diversa fuit reliqua viæ facies, per asperriam vallem, vulgo Kezerthal dictam, proficiscentibus. Præruptos duos montes rapidus torrens scindit; modicus initio, sed pro loci angustis et silvæ, fragorem arguentis, horrore, triste murmur per saxorum fremitum propagans. Et trames quidem ad sinistrum vallis latus circa clivi medium angustus, supra præcipiti rupe ceu pariete, infra non minus abrupta declivitate clauditur; nec latior sæpe, quam ut vix duobus equis obviam sibi factis, invicem cecidendi spatium relinquat. Nunquam, fateor, sine metu sui; nam tota prope via non per sabulum aut arenam, sed integras durasque rupes, fuerat; eorum unguis crebra fricatione quasi ad colem detritis, et ad lapsum lubricæ lævigatis. Quin et saxa ingentia tam leviter supra verticem suspendebantur, ut insidentis aviculæ pondere devolvi posse viderentur, et ea sæpe delabi, monstrabant recentia passim vestigia, eorumque cumuli in ima valle collecti.

9. Feliciter tamen iter ante meridianum emensi in pago Couveto ad prandium hæsimus; hospitium fasciculus Buxi e fenestra prominens indicabat. Advertebam in hoc diversorio, dum culinam transiremus, rem ante non visam; focum scilicet non in elevata ab humo lapidum structura excitari, sed in ipso culinæ pavimento: aliam præterea solis lucem non admitti, quam quæ per caminum illabitur. Ipsa vero camini fabrica me summum rapiebat in stuporem. Totam culinæ amplitudinem æquat, quatuor ejusdem parietibus pro fundamento innixa. Neque illam cocti lateres et calce mistum gluten conficiunt, sed æquatum dolabro tabulatum ex abiete a muris culinam claudentibus surgit, seseque ultra tectum in formam excavatæ pyramidis erigit; atque ita nascentem ab igne fumum per capacissimas

fauces transmittit in auras. Ne autem eadem janua, qua lumen immittitur, sese pluviae insinuent, binas valvas ita foramini aptarunt, ut nullo negotio longi funis opera claudi pro usu pandive queant. Idem quoque modus caminis ubique, qua iter fecimus, erat. Sex horae Couveto Pontisalium usque supererant. Medio itinere in fauces vallis incidimus, in quibus totus horror et asperitas, quasi in nervis, robur se collegerat. Etenim viam praecipitio satis incommodam plurima lapidum frusta multis acuminibus cruda, ei instabilis silex impediabant; perque lubrica luto vestigia equi gravissime ascensum moliebantur, implicatis eorum pedibus intra saxorum angustias, et semper aut lapsus, aut lapsu molestiorem cruris ructionem sibi nobisque minantibus. Tandem ad cacumen montis evasimus, sua etiam observatione dignum. Acuta et praeralta cautes eminent, per cujus medium non natura, sed chalybe facta arctissima via obstrui monstruosae molis ac densitatis catena potest, qua utraque rupes per incertos validissimos cardines conjungitur. Praerectos deinde arcem Joux mira altitudine sterili, herbisque nudae petrae impositam, Pontisalium, vel ut alii volunt, Pontarlinum recepit.

10. Urbium comitatus Burgundici haec prima nobis occurrit; ad quam curiosius introspectendam invitabat me quidem elegantissima tempestas, et altero mane Kalendae Maiæ; sed pene lacrymis prore madebam; quas scilicet semirutae domus, tristes belli reliquiae, inter noviter excitata aedificia, suos fere adhuc cineres plorantia, expressere. Hunc tamen merorem pulcherrime diluebam generoso liquore non jam Rhæticae, sed Arbosianae vitis. Non contemno quae Vallis Tellina mittit seu mellea mulla, seu in vehemens robur defaecatum merum: Arbosianum interea tantum antefero, quantum olim Paris Cypridem Lucinae. Dulce est Rhæticum; sed effeminata mollitudine saccarum olens ac mulsum: hoc autem virili suavitate nec Canarias nec apes spirat. Rhæticum recens celebrat acutus ille stimulus, qui linguam penetrabili titillatione exagitat; ast eandem impetuoso nimium morsu pene laniat, adeo ut communis formae scyphum uno spiritu exhaurire vix, et non nisi solutis in largos lacrymarum imbrēs oculis sustineas; contra Arbosianum dum leviter pungendo acorem tantum eminus ostendit, natantia in amabili liquore labia nova semper aviditate accendit, ut dum fugientem quodammodo quis insectatur aculeum, eumque putat in fundo latere, etiam postremam guttulam sorbendo venetur. Porro nec odore cedit; quippe Rhæticum non prius torcularis spumas et musteum nidorem ex ferventibus quasi adhuc faecibus dimittet, quam dulcor (quo uno commendabile est) exspiraverit. Cum Arbosianum maturos afferat a praelo spiritus transeuntes sedato ascensu ad cerebrum; non qui facessant tam acerbam tumultuationem, qua Rhæticum est infame: adeo ut non illepido Germanismo Ghium (alias Chium vinum celebre insulae, sic appellatae, in Aegeo mari) vocare liceat. Par denique sulbritatis est ratio; nam etsi Arbosianum non transparenti crystallo aut Pyropo resplendeat, Rhætice tamen nebulis non est opacum: quas ad caput in catarrorum inundationem solvendas eructat, partim etiam stomacho ceu limum imponit, lentius quam crassa crambe digerendas. Vicissim Arbosianum liberaliter haustum, modico somno quiescens, ventriculi calorem idonea temperatura fovet, humores noxios eliminat, et deprehensas in cerebro nubes hilari serenitate composuit. Ignosce licentius evaganti per siccam saltem memoriam stylo, longius ac disertius forte excursuro in praestantissimi nectaris encomia, nisi aridis nunc vestigiis incederet.

11. Kalendae, ut dixi, Maiæ illuxerant, quibus, ut divina rite peragerentur, famulorum pars una cum Rmo domino vicario generali ad ecclesiam a familia Augustiniana in colliab immemorabili aetate solitam; altera ad sarcinarum custodiam remanserat. Postquam primi redierant, ego cum reliquis eodem perrexi. Propior fano factus, verba illa ex sacro codice (Exod. c. III, v. 3) admirabundi Moysis: *Vadam et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur*, aureis litteris exarata supra janua legi; statimque meus ipsemet interpres; belli, inquam, incendio solum hoc tempore intactum stetit superstes urbis ruinis. Indagata deinde et cognita veritate rei, tanto majori pietatis sensu sacrum dixi, Quod ferme circa principium interturbaverat importuna circumfluentis copiose populi devotio; cum promiscue viri parvuli que ad initiales missae preces, quas praeveram, totidem ministri quot auditores, responderent. Eo finito breviter viam jentaculo munivimus, tendentes Salinum versus. Haud pauci per iter illius diei occurrere pagi similem cum Pontisalio fortunam a bello passi. Miserebar exustis vastisque amplissimis villis, simulque mentis intuitum in Helvetiae nostrae conjeci felicitatem; quam utinam, aiebam, discerent ex hac miseria non odisse. Hi bellorum sunt partus; non simplex scilicet calamitas, etiam ad posteros luctuosam infelicitatem propagans. Ex florentissimis pagis vix decem tecta ex lapidum acervis pro recipiendis paucis hominibus exstant, et haec quidem ex ipsis ruderibus sine cultu, sine forma conflantur, nec, contra frigus nec aestum pluviamque fida. Melius patriae nostrae Numen supremum velit; miseræ, si hac crudeli peste semel aduratur, mutaturæ illibatam hactenus pacificae venustatis florem in cadaver et bustum.

12. Consimili omnino villa nos in meridie detinebamus, nomen illi Ala Vye. Ciborum aliquid in promptu erat, et vini defectum ego supplavi. Nam domi praemonitus, per loca egestate, quam bellariis abundantiora iter aliquando fore, duo vascula extenui lamina stanno illita fabricavi in formam thecarum, quibus equestria parva sclopeta custodiuntur, eaque ita ad ephiphium aplavi, quasi ejusmodi tubos bellicos contra latronum insidias suspendissem. Capiunt ambo metretas (mensuras puto, ut nos vocamus) tres, plus minusve. His Pontisalii Arbosianum infuderam, omnium in hoc prandio praedam futurum. Quae quidem vascula non infrequenter in similes usus nobis inserviebant. Die jam in occasum inclinata Salinum urbem intra duorum montium angustias positam intrantes, quod lucis supererat consumpsimus in spectandis salinis.

13. Opus celeberrimum, et quod veterum poetarum carmina inter orbis miracula merito decantassent. Illuc nos hospes humanissimus deduxit. Ab hospitio distabant majores salinae passus circiter trecentos. Ad amplissimam aedificiorum molem porta armatis aliquod custodibus munita aditum aperit; ibi salinas inspecturi signum numismatis accipiunt, illi dein exhibendum, qui cum summa potestate operariis praest. A porta per passus circiter quinquaginta ascenditur, patetque prima ad dextram manum janua; quam intrare nobis non permittitur, quia solis feminis ea pars aedium incolitur, et virosum ingressum certa lex interdicat. Vidi tamen recedens is intimos domus angulos longissimum tricinium; per cujus medium ignis carbonibus alius candenti rubore producta linea serpebat; et ejus utrumque latus proxime ambiebant orbes cocti salis, eo aestu ad plenam ariditatem exurendi; nam et ipsi candebant. Non procul inde ad aliam substitimus janua, vocatusque a nostro hospite operarum pra-

fectus praesto fuit. Is dum inspecto signo ex hospite intelligit quare advenerimus, inopinato mediastinus quidam in pileum meum involat (erat autem novus et ex meliori lana) eoque sub thoracem suum subducto, lepida permutatione suum detritum, et sordibus fetentem vertici meo imponit. Rei insolentia motus, stomachari ego, et per hesitantia, balbaque semilatina et male Gallica verba. Ergo, clamo, jam aperta violentia advenas fide publica tutos hic impune nobis conniventibus deprædare? Interfatus cum risu plura meditati mihi hospes (etsi jam ultimum Gallici mei patrimonii teruncium verba illa absumpserant) prehensoque, quem abjicere indignabundus paraveram, pileo: Non, inquit, praedam iste, sed obsequium quaerit, canturus, ne dum in abditas cavernas penetramus, stillantibus e rupe undis pulchellum hoc tegmen detrimenti quidpiam patiat: lite sic composita, duces cum lucerna per excisam vivo ex lapide scalam, cochleæ perpetuo gyro similem, sequebamur. Tenebræ, rupium horror, et labentium aquarum sonus anxio me terrore confuderant: adeo ut vix mediam scalam emensus dubitare inciperem redire an progredi praeraret; tandem inter caeca vestigia palpitantes ad imos gradus pervenimus. Hic ingenti scrobo bulliens e petra excipitur liquor, qui aut e proximo circum pariete in scrobem recto saltu cadit, aut canalium alveo per excisos fornices adductus, stagnum implet. Fontes plurimi numerantur, quos hinc inde intra cavernas dispersos ducis diligentia monstravit. Qui etiam gustandam aquam sale amaram in vitro propinavit, et uno tantum passu distantem dulcis lymphæ scaturiginem uberrimam, non sine admiratione, ostendit. Ad machinam deinde, repetita per cochleam via, accessimus, qua falsus liquor ex profundissimo hoc antro ad superna transfertur. Eam longa junctura ex subacto corio lora per continuum sed oblongum circulum efficiunt, tanta mirum proceritate, ut a supra aedificii parte ad fundum usque scrobis pertingat; tanta porro latitudine, ut terni ac terni alveoli seu lignea vascula sex septemve metretas capientia suspendi perpetuo ordine possint. Ea lora superne girgillo incumbunt, cujus circumgyratione repleta vascula scrobi prius immersa, ascendunt, superata girgilli rota sese inversura, allatumque liquorem in paratos apte canales evomitura. Hi praeterca canales aquam ferreae sartagine imittunt, quae vastissima capacitate, circulari forma, multis pilis ferreis suspenditur: subtus quam fossa in formam crucis deducta ignibus impletur, absque ulla remissione diu noctuque fervens; adeo horribili aestu, ut ultra octo passuum spatium amotus haud leviter calorem persentias. Non visus est mihi ignis hactenus, qui inferorum flammis a divina justitia reis mortalibus succensas magis expressa imagine ob oculos posuerit. Et hic quidem, cogitabam, quid ad alterum illum saevissimum, aeternum, inextinguibilem? Ad quem tamen caeci mortales nimis crudeli in nostram perniciem securitate properamus, unico, fortasse multi, passu mortis, distantes. Haec dum cursim animo meo observarentur, socii jam ad alteram sartagine stabant. Quies illi ab igne tunc erat. Nam alternis vicibus, nunquam una, ignem accipiunt; in tam ampla enim ferratarum structura laminarum haud raro mordax materia vitium, ut credo, facit? cui dein resarciendo, tam remitti calorem, quam exhauriri undas oportebat. Visis denique tricliniis salem jam coctum contusumque per acervos conservantibus, rursus hospitium petebamus.

14. Plurima contignationes diversorium in sublime attollunt, cujus altissimum cubile ad urbem situm explorandum conscendens, mirabar tam debili muro et levibus tormentorum icibus impari tam celebrem divitemque salis mercimonio civitatem claudi. Verum natura suis illam munimentis saepiavit; quae mirabili rupium flexu duos tantum ad

PATROL. CLXXXV.

urbem accessus reliquit, arcto inter montium angustias tramite vix bino simul viatori combeandi locum concedente. Id quod postera dies non sine taedio nobis aperuit. Nam iter nostrum prosequentibus plures asinorum turmae occurrentes, molestissima morositate illas fauces frequenter impediaverant; ita ut aliquoties in reperto extra viam angulo diu satis haerendum fuerit, donec ejusmodi cohors, plus quam octoginta aures continens pergens spatium daret. Ferendis ad salinas lignis aurita haec animalia damnata, suo quaque plastro totam viae capacitatem obstruunt, cedere aut indocta aut inepta, et resistentem una secum in ruinam involutura. Tres pene horas tenuit haec importunitas, qua tandem superata in apertam planitiem delati animos ad sudam coeli malaciam explicavimus. Quae tamen ameno vultu non ulterius nos recreavit, quam ad locum usque, quem prandio destinabamus.

15. Chamblai nomen est vico; deformi ruinis, et sua adhuc belli stigmata ex ruderibus monstranti. Dum nos hic praedio indulgemus, humidus a septentrione Boreas eolum omne nubibus implet, et illa nos deinde per horas quatuor pluvii; quas vehementi impetuositate flatus ita impigit ad latera, ut aqua sese in intimos, vestium recessus, nequiquam objectis palliis, insinuat, diuturna haec inundatio, ventorumque gelidorum impulsus non levi nos perfuderat taedio; quod tamen ad indignationem et iracundiam exaggeravit Excubiarii urbis Dolanae seu tarditas, seu pene injuria, quippe dimidia omnino hora ab urbis accessu et tecto nos arcebant; causati, ingressus copiam nemini posse fieri, nisi consentiente urbis praefecto. Advolat interea tota vigiliam cohors, quasi dato ad comprehendendum hostem signo; omniumque oculi, ut observabam, in unum illum tapetem contorquebantur, quem equo sarcinis portandis destinato famuli intraverant. Erat illud tegumentum pro communi more insignibus gentilium Revmi domini vicarii gen. Phrygia manu pictum: liliis, nimirum flavis e caeruleo texto micantibus. Quo flore cum etiam Gallica scuta signentur; milites isti animos nostros ab equestri tapete metientes, exploratorum scelus innocentiae nostrae per criminosam suspicionem imponebat. Et quanquam Revmus non dissimulata auctoritate ingeminaret, Helvetios nos esse, seque in Helvetiis abbatem sacri Ordinis Cisterciensis; attamen nec sacra nomina, nec coeli nobis tam graviter incumbens inclementia extorsere tantum vel reverentiae, vel commiserationis, ut saltem tecta subire liceat. Allata tandem magis ratus gratia innoxia lilia a pluviarum muleta absolvit, nosque abunde saturatos madido Jove, intra menia recepit. Ex tam contentioso introitu nos omine capto, ensis aureum pro hospitio designavimus.

16. Certior adventus nostri redditus Adam R. P. Georgius Millardet, S. S. Th. D. seminarii Dolani ad S. Bernardum provisor illico adfuit, dataeque salutantis dextera, sua nobis obsequia vir humanitate, erudiitione ac pietate spectatus in paucis, offerbat; nec segnius praestitit quam fuerat pollicitus. Nam altera die, Inventioni S. crucis sacra, jam in aurora, nos ad cœnobium virginium, sub nostro Instituto Numini devotiarum perduxit; ac inde, postquam per ordinem singuli divinis eram operati, ad seminarii domum. Qua obiter considerata, libatque candidi meri poculo (id namque offerri jentaculi vicem saluberrime subit) duobus nos comitibus commisit, quorum ductu errores per urbis compita excursari, vitaremus.

17. Horum suasu recta ad nosocomium magnum contendimus. Quod ad Dubii fluminis ripam excelso fastigio in regiae majestatis decorem assurgit. Totam moles in quatuor aequalia latera maxime longitudinis deducta, omni exteriori fronte quadrato lapide, nullibi apparente, etiam in juncturis, calcia

59